

AKADEEMILISE PÕLLUMAJANDUSE SELTSI 20 AASTAT AASTAD 1989–2001

O. Saveli

Eesti Maaülikool

Sissejuhatus

Valdav osa ühistegelisi seltse asutati 1920. aastal, nende hulgas ka Akadeemiline Põllumajanduslik Selts (APS). Asutajaliikmeid oli 54, nendest viimasena sängitati 1996. aastal kodumaa maamulda 99. eluaastal Eesti Vabariigis tuntud poliitik, ühiskonnategelane ja mitme väljaande peatoimetaja, pm-knd Jaagup Loosalu. APS-i liikmete arv sõltus agronoomiat õppivate üliõpilaste arvust. APS-il oli liikmeid kõige rohkem 1928. aastal – 449, 1939. a 295 (Karelson, 1995). Seltsi kuulusid ka õppejõud.

Põllumajanduslik-teaduslik ajakiri Agronoomia (1921–1940) alustas ilmumist Eesti Agronoomide Seltsi ja Eesti Loomaarstide Seltsi ühisväljaandena, alates 1926. a Eesti Agronoomide Seltsi ja APS-i koostöös. 1930. aastast asus ajakirja toimetus ja talitus APS-i ruumides. Agronoomia oli alates 1924. aastast Põllutöoministeeriumi juures asuva Katseasjanduse Nõukogu ja 1935. aastast ka Agronoomide Koja häälekandja. Alates 1924. aastast oli Agronoomia kuukiri.

1921. aastast oli APS-i juhatuse esimees Peeter Kõpp (1888–1960), hilisem Tartu Ülikooli põllumajandusökonomika professor. 10. aprillil 1940. aastal APS-i peakoosolekul, mis jäi esimese Eesti Vabariigi ajal viimaseks, valiti kauaaegne (1921–1940) juhatuse esimees prof Peeter Kõpp seltsi esimeseks auliikmeks. APS-i tegevus sumbus okupatsioonide vahetumiste käigus 1940. aastate keskpaigas.

Laulva revolutsiooni perioodil tekkisid uued liikumised, asuti taastama korporatsioone ja seltse, et ühendada inimesi, üliõpilasi või diplomeeritud isikuid. Paljudel juhtudel olid initsiaatoriteks välismaal Eesti korporatsioonide ja seltside traditsioone jätkanud aktivistid, kes taotlesid tagasi natsionaliseeritud hooneid ja olid valmis finantseerima nende korrastamist.

Eesti põllumehed ja aktiivsed õppejõud tõstasid põllumeeste seltside ja põllutöökoja taastamise küsimuse. Ühe variandina kaaluti Eesti Põllumeeste Seltsi taasloomist Eesti Põllumajanduse Akadeemia baasil, kus oleks olnud võimalik luua kõik vajalikud erialasektioonid. Mitmesugustel objektiivsetel asjaoludel jäi see ära, kuid taastati seltsid maakondades. Eesti Tartu Põllumeeste Selts asutati uuesti 4. aprillil 1989 dots Heldur Petersoni ja Ants Verliini eestvedamisel. Pea 10 aasta jooksul tegutseti aktiivselt, korraldati kõnekoosolekuid, näitusi jm. Samaviisi toimiti Viljandis, Pärnus jm. Üleriigilist süsteemi ei tekkinud ja aegamööda nende tegevus vaibus. Oma osa oli selles erakondade kujunemisel poliitilistest liikumistest, mis lõhestas põllumeeste ühtsuse – algas vastandamiste periood. Uueks liikumiseks kujunes maarahvakongressi pidamine, valiti üleeestiline volikogu ja eestseisus. Kahel korral arutati maamajanduskoja vajadust ja asutamise dokumente, kuid tulemuseta.

Taastamine

Kerkis üles Eesti Vabariigi esimese perioodi populaarse ühenduse Akadeemilise Põllumajandusliku Seltsi (APS) taastamine. Ideed kandsid APS-i kunagised liikmed prof Jüri Kuum, põllumajanduskandidaat Meinhard Karelson ja põllumajandusdoktor Richard Toomre.

15. märtsil 1989 kogunesid rektori juurde EPA õppejõudude ja põllumajandusteadusega tegelevate institutide esindajad. Arutati APS-i taastamist, põhikirja ja programmi projekti. Ettevalmistustöödes löid tõsiselt kaasa professorid Jüri Kuum ja Ülo Oll. Probleemi pakus taastatava seltsi liikmeskond. Varem ühendas APS Tartu Ülikooli põllumajandusteaduskonna üliõpilasi ja õppejõude. Nüüd tekkis kaks küsimust: kas jätkata peamiselt üliõpilasorganisatsioonina, kas haarata kaasa akadeemilise kraadiga teadlasi väljastpoolt EPA-t. Koosolekul kiideti esitatud projektid heaks ja pooldati liikmetena kraadiga teadlasi. Otsustati kokku kutsuda APS-i asutamiskoosolek. EPA ajaleht Põllumajanduse Akadeemia valgustas huvilisi vaidluste käigu ja ettevalmistatud dokumentide sisuga.

APS-i asutamiskoosolekul 4. aprillil 1989 kuulati esmalt ettekandeid pm-knd Meinhard Karelsonilt Akadeemilisest Põllumajanduslikust Seltsist, pm-knd Arnold Rüütlielt põllumajanduse ja prof Olev Savelilt põllumajandusteaduse probleemidest. Üliõpilasaja APS-i liikmed professorid Jüri Kuum ja Richard Toomre tegid ettepanekuid seltsi tuleviku suhtes.

Järgnes elav arutelu. Ikka probleemiks, kas üliõpilastega või mitte. Otsustati vastu võtta teaduses edukaid üliõpilasi. EPA 20. aprilli 1989. a ajalehes märgib 3. kursuse mehhaniseerimise üliõpilane Meelis Müil: "Kui loota, et noored ise APS-i tulevad, ei maksa. Pole mõtet illusioone teha. Kui APS tahab kümnekonna aasta pärast veel eksisteerida, siis peab ta ise praegu leidma tee tudengite juurde." Nüüd on möödas 20 aastat ja APS eksisteerib, kuigi pole leitud teed üliõpilaste, kuid küll aga edukalt õppivate magistrantide ja doktorantide juurde.

Akadeemiline Põllumajanduse Selts (APS) taastati 4. aprillil 1989. aastal. Initsiatiivgrupi liikmetel (Ü. Oll, M. Karelson, J. Kuum jt) läks korda saada nõusolek tookordselt EPA rektorilt professor Olev Savelilt kandideerida üldkogu koosolekul seltsi presidendiks. Asutamiskoosolekul hääletasidki 89 kohalolnud tema esimeseks APS-i presidendiks peale seltsi taasloomist (Bender, 2008).

Asepresidentideks valiti prof Karl Annuk (ELVI), pm-dr Hindrek Older (EMMI), prof Ülo Oll (EPA) ja pm-knd Olav Kärt (ATK) ning sekretäriks pm-knd Meinhard Karelson (ELVI). Volikogusse valiti ELVI-st prof E. Valdman, prof A. Ilus ja vet-knd Toomas Vain, EPA-st prof Jüri Kuum, prof Jaan Lepajõe, prof Endel Laas, dots Harri Pihho ja dots Aadu Kolk, Majandusinstituudist

maj-knd. Johannes Kaubi, Eksperimentaalbioloogia Instituudist prof Rein Teinberg, Ülemnõukogust dots Arnold Rüütel ja Laatre sovhoosist pm-knd Huno Toomiste. Kuus kohta jäi volikogus esialgu vakantseks. 7. detsembril 1989 kutsus APS-i eestseisus volikogu liikmeteks pm-knd-d Ilmar Aamisepa, Vilmar Kruusi ja Arvo Sirendi EMMTUI-st ning dotsendid Tõnu Ivaski, Hugo Roostalu ja Heinrich Vipperi, prof Raimo Kõlli EPAs ning maj-knd Mati Tamme JKK-st. APS-i põhikiri registreeriti ENSV Agrotööstuskomitees 11. juulil 1989.

Esimesel juhul ja valitud volikogul-eestseisusel oli seltsi edaspidise tegevuse määramisel ülioluline roll: 1) määratleti kriteeriumid, mille põhjal formeerus liikmeskond ja 2) sõnastati seltsi põhikiri ja programm, mille alusel algas ja jätkub tegevus.

Arvestades vahepealsetel, okupatsiooniaastatel toimunud muutusi, kujundati endisest, peamiselt üliõpilaste organisatsioonist põllumajandusliku teaduskraadiga töötajate organisatsioon, kuhu koondus enamik Eesti Põllumajanduse Akadeemia, Eesti Maaviljeluse Instituudi, Eesti Loomakasvatuse Instituudi ja teistes uurimisasutustes töötavatest teaduskraadiga põllumajandusteadlastest.

Liikmetele telliti APS-i sümbollikaga rinnamärk, mida jagus vaid paariks aastaks. Ei osatud arvata, et esimese kolme tegevusaastaga seltsi liikmete arv kahekordistub (1992. a alguseks juba 178 liiget), hiljem kasvab liikmelisus veelgi (1995. a 199 liiget, 1996. a 224 liiget, 1998. a 237 liiget). Aktuaalsetel teemadel korraldatud seltsi üritused äratasid ilmselt usaldust ja suurendasid jõudsalt seltsi liikmeskonda. Selts kujunes vahendiks, mille toel nähti võimalust põllumajanduses ja maaelus tervikuna toimuvaid protsesse mõjutada ja suunata (Bender, 2008).

Juhtimine

Vastavalt põhikirjale valiti iga kolme aasta järel APS-i aastakoosolekul isikuliselt uus president, asepresidendid, sekretär, ajakirja peatoimetaja ja ülejäänud eestseisuse liikmed (tabel 1). Volikogul oli seltsi taasloomisel oluline osa, aga hiljem osutus vähetegusaks. 1995. aasta aruandekoosolekul otsustati muuta põhikirja, et loobuda volikogust ja suurendada eestseisuse koosseisu.

Tabel 1. APS-i eestseisused 1989–2008

Staatus	1989–1992	1992–1995	1995–1998	1998–2001
President	O. Saveli	O. Saveli	O. Saveli	O. Saveli
Asepresidendid	K. Annuk O. Kärt H. Older Ü. Oll	K. Annuk O. Kärt H. Older Ü. Oll	O. Kärt H. Older	O. Kärt
Sekretär	M. Karelson	M. Karelson	H. Viinalass	H. Viinalass
Agraarteaduse peatoimetaja	Ü. Oll	Ü. Oll	Ü. Oll A. Lember	A. Lember
Liikmed	T. Ivask R. Kõlli H. Roostalu	T. Ivask R. Kõlli	H. Küüts I. Lemetti J. Muru M. Rootslane M. Sepp R. Viiralt	A. Bender M. Järvan P. Lättemäe H. Möller M. Piirsalu J. Praks H. Tikk R. Viiralt

(tabeli 1 järg)

Staatus	2001–2004	2004–2007	2007–2010	2008–2010
President	H. Peterson	H. Peterson	I. Sibul	A. Leola
Asepresidendid	R. Viiralt	R. Viiralt	T. Köster	P. Piirsalu
Sekretär	H. Kiiman	H. Kiiman	H. Kiiman	H. Kiiman
Agraarteaduse peatoimetaja	A. Lember	A. Lember	M. Alaru	M. Alaru
Liikmed	A. Bender M. Järvan Ü. Kerner E. Lauringson P. Lättemäe M. Liiske L. Lilover A. Nummert M. Piirsalu	A. Bender L. Edesi Ü. Kerner E. Lauringson A. Leola A. Nummert M. Piirsalu M. Starast U. Tamm	A. Bender L. Edesi Ü. Kerner E. Lauringson A. Leola R. Lillak A. Nummert M. Piirsalu	A. Bender L. Edesi M. Henno Ü. Kerner E. Lauringson M. Piirsalu T. Univer

Ajakiri Agraarteadus

Seltsi tegevuse käivitamisel oli üheks põhieesmärgiks taastada oma eestikeelse põllumajandusküsimusi käsitleva teadusajakirja väljaandmine. See oli rida, mida esimene taasloomise järgne APS-i president ja asepresidendid prof-d Ülo Oll ja Karl Annuk järjekindlalt ajasid (Bender, 2008). Kogu eelnenud, nn sotsialismi perioodil selline teadusajakiri puudus. Lahendust publitseerimiseks otsiti teadustööde kogumiku vormis, kuid selle trükiks ettevalmistusperiood oli pikk ja ilmutamissagedus (enamikel teadusasutustel iga viie aasta tagant number) ei rahuldanud kaugeltki.

Vaatamata ideelisele tahtele oli raskusi materiaalse teaduste leidmisel. Kuid alates 1990. a on ilmunud Agraarteadus. Ajakirja alustamisel ja edaspidisel toimetamisel on unustamatuid teeneid prof Ülo Ollil, kes oli kuni lahkumiseni 1997 ajakirja peatoimetajaks. Sealt kuni 2007. aastani jätkas oma akadeemilise isa tööd prof Aleksander Lember.

Agraarteaduse esimese numbri eessõnas „Lugupeetud lugeja!“ formuleeriti APS-i eestseisuse nägemus ajakirjast tulevikus (Saveli, 1990). Seda refereerides võib märkida, et eelnenud 50 aasta jooksul oli olnud väga keerukaid olukordi, kus ka põllumajandusteadlastel tuli loobuda oma objektiivsete seisukohtade avaldamisest, sest puudus poliitiliselt sõltumatu ajakiri. Selleks loodeti kujunevat Agraarteadus. Kõik sõltub APS-i liikmetest. Ajakiri peaks saama sillaks teadlaste ja praktikute vahel.

Ajakirja Agraarteadus (ISSN 1024-0845) ilmus 1990–2001 neli numbrit aastas, tegelikult ka 2002–2004, kuigi toimetiste ümbernimetamine viis arvu suuremaks. Kaks numbrit aastas viimasel neljal aastal pole piisav, kuid Eesti Teadusfond (ETF) ja Teaduskompetentsi Nõukogu (TKN) halvustav ning EPMÜ/EMÜ juhtkonna kahtlev suhtumine on vähendanud teadlaste huvi ajakirja vastu. Ajakirja refereerivad CAB International (UK), AGRIS ja DOAJ.

Akadeemilise Põllumajanduse Seltsi ilmuma hakanud ajakirjal Agraarteadus oli (ja on) teaduspublikatsioonide äratrükimise kõrval oluline roll erialase teaduskeele ja oskussõnavara arengul, aga ka seltsi kroonikal ja personaalial (Bender, 2008). See on aja jooksul kujunenud hindamatuks andmepangaks, kust võib leida nii endiste, meie seast juba lahkunud kui ka praegugi tegutsevate teadurite kohta eluloolisi ja tõiseid andmeid. Ajakiri tutvustab ja lähendab seltsikaaslaste üksteisele.

Ajakirja Agraarteadus ajalooliselt oluliseks täheks jääb abi uue põlvkonna teaduskraadiga teadlaste ja õppejõudude ettevalmistamisel. Nõukogude perioodil said vaid üksikud põllumajandusteadlased stažeerida üle kuu kuu välismaal, mistõttu artiklite avaldamine maailmas tunnustatud teadusajakirjades oli väga harv juhus. Taasiseseisvumisega katkesid sidemed venekeelsete ajakirjadega, TA kogumike võimalused olid piiratud, EPA ja uurimisinstituutide teadustööde kogumikud olid ebaregulaarsed ning nende vormistus ei vastanud alati nõuetele. 1991. aastal moodustati EPA rektori käskkirjaga neli (bioloogia, tehnika, veterinaarmeditsiini ning põllumajanduse ja majanduse) doktoriväitekirjade kaitsmise nõukogu, kus põhimäärustes nähti ette ühe võimalusena oma põhiseisukohtade publitseerimist Agraartea-

duses. Samaviisi arvestati magistrantide APS-i toimetistes avaldatud artikleid. Võib uskuda, et APS-i väljaandete osa põllumajandusteaduste doktorite ettevalmistamisel on samaväärne 1970. aastatel töötanud TA põllumajandusteaduste väitekirjade kaitsmise nõukoguga (esimees akad A. Pung). Viimasest said doktorikraadi ka mitmed vene keelt mittepiisavalt vallanud teadlased.

Samas tuleb märkida, et vastutus oli suur. Mitmete teiste erialade funktsionäärid või teadlased (eriti bioloogid), kel ajalooliselt olid varasematest aastatest head suhted välisajakirjadega, kritiseerisid või isegi alavääristasid APS-i väljaandeid. Nendega ettepanekutega arvestati, suurendades ingliskeelse kokkuvõtte mahtu kuni artikli avaldamiseni kahes keeles, rakendati kolleegiumi rahvusvaheline koosseis. Täiendavate nõuete esitaja oli EPMÜ teadusprorektor koos ETF-i nõukogu esimehega. Kumbki ei näinud ette aga regulaarseid vahendeid Agraarteaduse väljaandmiseks, kuigi mõlemad suunasid kümnete miljonite kroonide jaotamist. Vahendite leidmine jäi seltsi presidendi ja eestseisuse õlgadele. Eestikeelse terminoloogia kujundamine jäi ikkagi ajakirja kanda. Sel eesmärgil palus „väga eesrindlik“ teadur APS-i eelarves ette näha vahendid tema ingliskeelse artikli eesti keelde tõlkimiseks.

Finantseerimine

APS-i esimesed tegevusaastad langesid Eesti elanike jaoks raskeimatele aastatele, mil rubla väärtus langes, saabunud kroone aga nappis. Ühistegevusest (seltsis) osavõttu kinnitab liige liikmemaksuga. Kuid kogunev summa oli seltsitegevuseks sümboolne. Kui otsustati hakata välja andma ajakirja, tuli teha ka teine otsus – kuidas seda finantseerida. Seltsi eelarve kulude põhiosa moodustasid ajakirja materjalide ettevalmistamise ja trükkimiskulud.

Juriidiliste liikmete mõistev suhtumine algusaastatel ja liikmemaksu tasumine tagasid osa seltsi eelarvest. Õnneks toetasid seltsi tegevust periooditi ka Eesti Põllumajandusministerium, Eesti Põllumajandusülikool ja sponsoraluse korras terve hulk põllumajandusettevõtteid, kord ka Eesti Teadusfond. Rahaline seis võimaldas ajakirja ilmumise algaastatel autoritele isegi honorari maksta.

Muudatus õigusaktides ei lubanud mittetulundusühingusse kuuluda juriidilistel liikmetel. Ajakirja väljaandmise finantseerimiseks oli vaja leida uus moodus. Selleks osutus kokkulepe, et töötavate seltsiliikmete asutus katb nende artiklite avaldamiskulud. Oli probleeme laekumistega, kuid rahaliste võimaluste puudumise tõttu ajakirja välja andmata ei jäänud. See moodus on ennast õigustanud, kuigi üksikud juhid pole suutnud mõista oma kohustusi seltsi liikmete ees.

Liikmete tunnustamine

Vastavalt APS-i põhikirjale alustati auliikmete valimist 1990. ja preemiate väljaandmist 1991. aastal. Sõna *preemia* eeldab raha või muu materiaalse väärtuse andmist valitutele. Kandidaate esitasid APS-i juriidilised

liikmed (asutused) ja lihtliikmed eestseisusele, kust esitati kandidaadid aastakoosolekule kinnitamiseks. Arutelul enne hääletamist tekkis olukordi, kus loobuti ühe preemia väljaandmisest teise preemialiigi kasuks või jaotati preemia kahe kandidaadi vahel. Aasta- ja noortepreemia andmisel oli sageli otsustavaks doktori- ja magistrikaadi kaitsmine või raamatu ilmumine. APS-i eelarvesse vahendite saamine on olnud väga keerukas, mistõttu preemiasummad olid sümboolsed (3000; 2000; 1000 kr). Auliikmele anti üle tunnustus.

Aruande-aastakoosolek on olnud alati oodatud ja tekitab elevust, sest siis valitakse üldkogus hääletades

parim aasta põllumajandusteadlane, parim noorteadlane ja seltsi liige, kelle pikaajalist tulemuslikku tööd peetakse erilise tunnustuse ja elutööpreemia vääriliseks (Bender, 2008). Eakaid ja teenekaid põllumajandusteadlasi võib ja saab valida seltsi auliikmeks. APS-i tunnustused on põllumajandusteadlastele ka praktiliselt ainsad – Eesti Vabariigi aastapäeva eel presidendi poolt annetatavate teenetemärkide saajate sekka satub haru-harva mõni põllumajandusteadlane.

2001. aastal täiendati APS-i põhikirja aupresidendi tiitli andmise võimalusega. Esimeseks aupresidendiks valiti prof Olev Saveli (tabel 2).

Tabel 2. Akadeemilise Põllumajanduse Seltsi auliikmed ja preemiate saajad 1990–2007

Kuupäev	Auliikmed	Eluajapreemia	Aastapreemia	Noortepreemia
13.4.1990	prof A. Muuga prof E. Järvesoo	–	–	–
10.4.1991	prof A. Pung pm-knd H. Kotkas	pm-dr R. Kalmet	pm-knd M. Metsaalt	pm-mag P. Kasearu
8.4.1992	pm-knd K. Jaama pm-knd M. Karelson	pm-dr H. Kärblane	pm-knd S. Kalev	Ph.D. A. Kaasik
8.4.1993	pm-knd A. Ratt prof J. Kuum	prof Ü. Oll	vet-dr A. Kaarma biol-knd M. Agur	pm-mag E. Orgmets
30.3.1994	prof E. Laas	pm-dr V. Laanmäe	biol-knd L. Murdam pm-knd P. Kuldkepp	Ph.D. R. Lillak
19.4.1995	pm-dr A. Aamissepp prof H. Nõmmik	prof J. Lepajõe	pm-dr M. Järvan	Ph.D. H. Viinalass
18.4.1996	pm-dr. R. Kalmet	pm-dr L. Nigul	pm-knd A. Bender	pm-mag H. Kiiman
10.4.1997	prof V. Veinla pm-dr V. Laanmäe	prof K. Annuk	prof O. Kärt prof A. Lember pm-dr P. Lättemäe	Ph.D. A. Kanal pm-dr P. Rausberg
8.4.1998	pm-knd H. Korjus	prof A. Ilus	pm-dr E. Orgmets	
15.4.1999	biol-dr O. Priilinn	prof I. Mürsepp pm-dr R. Kask	–	pm-mag Ü. Tamm
13.4.2000	akad K. Küüts	pm-knd K. Kaarli	pm-knd U. Tamm pm-knd P. Elias	pm-mag P. Sooväli
5.4.2001	prof O. Saveli	prof K. Peterson	pm-knd A. Tsahkna	pm-mag R. Aavola
4.4.2002	prof A. Rüütel	akad H. Küüts	pm-mag E. Ilumäe	pm-mag M. Starast
2.4.2003	prof H. Tikk	pm-knd M. Karelson	pm-knd P. Viil	pm-mag E. Runno
7.4.2004	prof K. Annuk	prof E. Valdmann	pm-mag M. Henno Ph.D. R. Lillak	pm A. Ploomi
6.4.2005	prof H. Vipper pm-dr K. Kask	prof V. Veinla	vet-dr A. Valdmann	
5.4.2006	pm-dr R. Kask	prof J. Kuum	pm-dr A. Bender tehn-dr A. Leola	tehn-mag T. Võsa
4.4.2007	pm-knd K. Tarandi	pm-dr K. Kask	prof R. Viiralt pm-knd U. Tamm	

Ettekandekoosolekud

APS-i kaheteistkümneme aasta (1989–2001) põhiliseks koostöövormiks olid ettekandekoosolekud praktilistel teemadel, et saada infot riigi tasandil toimuvast ja plaanitavatest muudatustest, ning aastakonverents teadusteemadel. Paljudel juhtudel vormistati APS-i seisukoht, mis saadeti riigiasutusele. Eriti häiris põllumajandusteadlasi 1990. aastate majanduspoliitika, mis andis vabad käed vahendusäriemeestele ja jättis kaitseta tegelikud

tootjad. Eesmärk oli välja suretada suurtootmine. 20 aasta möödudes tunnistame jälle suurtootmise suuremat efektiivsust ja produktiivsust. Väiketootmine kui pere sotsiaalne tagatis ja Eesti maa hooldevorm pole riigipoliitikas seninigi leidnud vajalikku toetust.

Tõsiseks teemaks osutus kõrg- ja keskerihariduse uuendamise abinõud taasiseseisvunud Eestis. Põllumajandusteaduse ja -hariduse integreerimine oli täiesti mõistetav, kuid asutuste iseseisvuse seisukohalt vastuvõetamatu. Aastate jooksul see toimus, kuid EPA-s

alustatu jõudis teistel aladel hoopis kaugemale. Põllumajandusliku keskerihariduse varjumine muude eluvaldkondade taha jätkub tänapäevalgi.

Tänu eakamatele seltsi liikmetele (J. Kuum, M. Karelson, K. Annuk, Ü. Oll jt) tähistati põllumajandusloo nimekate isikute tähtpäevi ettekannetega, osaleti mälestustahvlite avamisel, korraldati konverentse Tartus, Sangastes, Piista ajal ja mujal.

Seltsil olid head sidemed ettevõtetega. Igal aastal külastati põllumajandustootjaid, tutvuti tootmistegevusega ja selgitati kitsaskohti, kus tootja vajas teadlastelt abi. Seltsikaaslastele meenuvad neist aegadest kindlasti külaskäigud Adavere, Väätsa, Aravete, Põlva ja Estonia maale. Selts tegi tõhusat koostööd ja korraldas meeldejäävaid ühisüritusi Eesti Agraarökonomistide Assotsiatsiooni, Eesti Agroomide Seltsi, Krahv Friedrich Bergi fondi ja teistega (Bender, 2008). Aasta viimane ettekandekoosolek toimus väljaspool Tartut ja jätkus pidulikuma osaga.

Näiteks APS-i koosolekud 1999. aastal toimusid järgnevalt.

10. märtsil	* Ettekandekoosolek Tartus. Põhiteemaks bioloogiline mitmekesisus, taimekaitse ja kahjuritõrje.
15. aprillil	* APS-i IV aastakonverentsi ühisistung 11 ettekandega.
Aastaaruandekoosolek.
16. aprillil	* Konverentsi sektiioonid (22 ettekannet) ja ühisistung.
26. mail	* Ettekandekoosolek Harkus eksperimentaalbioloogia instituudis.
Kohtumine uue põllumajandusministri Ivari Padariga,	ettekanded EBI-st ja tutvumine instituu-
diga.
30. juunil	* ettekandekoosolek Võrus talupidajate ühistegevusest.
Ringsõit viies Võrumaa talus.
* Üldkoosolek: otsus APS uuesti taastada, sest APS langes
sundlikvideeritavate MTÜ-de nimekirja (15.06), sest ei toimunud APS-i ei registreeritud ümber seoses ettevõtete registri likvideerimisega. Sellest seltsi ei informeeritud, eelmine ümberregistreerimine toimus alles 1996. Vaja registreerida mittetulundusühingute ja sihtasutuste registris. Loobuda tuleb nimest ja sümboolikast taasloodava APS-i kasuks.
27. oktoobril	* Ettekandekoosolek teemal „Kasutusest väljalangenud põllumaade tulevik”.
	* Erakorraline üldkoosolek – APS-i taasasustamine: sõlmiti asutamisleping, kinnitati uus põhikiri, üldkoosolek muudeti üldkoguks, juhatus eestseisuseks.
15. detsembril	* Ettekandekoosolek Kundas teemal „Eesti maaelu arengukava”.
„AS Kunda Nordic Tsement täna ja homme”.
Pidulik õhtusöök.

Teaduslikud konverentsid

Teaduslike konverentsidega alustati 1996. aastal, mis on muutunud traditsiooniliseks. Kahepäevalise konverentsi ajal on toimunud ka aastakoosolek ja õhtul ühine koosviibimine. Selline korraldus püüdis seltsi liikmeid pisut pikemaks ajaks ja ka vabamas õhkkonnas kokku tuua, et saada tuttavaks, vaielda, tõstatada ühiseid probleeme. APS-i esimese perioodi seltsitöö toimus ka väljaspool ühisüritusi seltsi ruumides või kohvikus. Neid traditsioone ei õnnestunud taastada.

Teadusdiskussioonid olid alati kaasakiskuvad, küsimused-vastused laiendasid silmaringi. Tutvuti uute ideedega ja noorteadlastega. Nende nimel anti välja igaks konverentsiks (1996–2001) Akadeemilise Põllumajanduse Seltsi toimetiste (ISSN: 1406-233X) kaks numbrit, ühes taimekasvatusteaduslikud, teises ülejäänud erialade artiklid, kokku avaldati 60–70 tööd. Ajakirja referiit CAB International'is.

Akadeemilise Põllumajanduse Seltsi toimetised

1996	1. ja 2. konverentsi ettekanded
1997	3. ja 4. konverentsi ettekanded
1998	6. ja 7. konverentsi ettekanded
1999	9. ja 10. konverentsi ettekanded
2000	11. ja 12. konverentsi ettekanded
2001	14. ja 15. konverentsi ettekanded

Oli vaidlusi selle üle, kas toimetistes avaldatut saab lugeda teadusartikliks. ETF ja TKN kehtestasid eeltingimuseks, et selleks võib lugeda tööd, mille maht on vähemalt 3-lehekülge või üle 7000 täheruumi ning nõuetele vastavalt vormistatud. Probleemiks jäi muidugi retsenseeritavus, sest sellega oleks kadunud võimalus, et toimetised ilmuvad trükist konverentsi ajaks. Magistriväitekirja kaitsjatele olid aga APS-i toimetised parim võimalus oma tööde avaldamiseks. Välissurvel loobuti toimetiste seeriast ja kolmel aastal (2002–2005) ilmusid konverentsiartiklid ajakirja Agraarteadus täiendavates numbrites.

Toimetiste seeriasse mahtusid 1998. a „Teadus Eesti põllumajanduse arenguloos“ I osa (kuni 1918. aastani) (nr 5) ja K. Annuk „Dr. agr. professor Nikolai Rootsi” (nr 8); 2000. a „110 aastat Theodor Pooli sünnist. 115 aastat tõuraamatut” (nr 13), aga ka 2003. a ilmunud „Teadus Eesti põllumajanduse arenguloos” II osa (1918–1940). Viimase, väga vajaliku väljaande trükikulu korvamiseks pidi tollane APS-i president dots Heldur Peterson väljastama sadu kirju abipalvega, toetasid vaid paarkümmend adressaati. Järgmiste perioodide põllumajandusteaduse arenguloos ilmumine takerduski finantside puudumisse.

Tagasi vaadates on kahju, et 1990. aastate alguspoolel jäi asutamata Eesti põllu- ja metsamajanduse teaduste akadeemia. APS-i sekretär Meinhard Karelson koostas akadeemia põhikirja ja vajalikud dokumendid, kaalutleti koosseisu kuue teadusala arvestatavad kandidaadid. Riigi struktuurides kõrgemal asuvate seltsi

liikmetega läbirääkimistel soovitati esialgu sellest loobuda lootuses, et Eesti Teaduste Akadeemia (ETA) muudab oma suhtumist põllumajandusteadusesse. Lätis töötab sarnane akadeemia edukalt ja „suur“ akadeemia igati arvestab temaga. Eestis pole aja jooksul muutunud midagi. Mõlemad põllumajandusakadeemikud ületasid ammu 70 aasta vanusepiiri, kuid vabadele kohtadele pole konkurssi kuulutatudki.

Akadeemilise Põllumajanduse Seltsi presidendi positsioon, esialgu koos rektoriametiga, osutus Eesti taasiseseisvumisel ja uute põllumajanduslike struktuuride loomisel vajalikuks. Poliitiliste erakondade asutamisel püüdsid aktivistid põllumehi lõhestada „endisteks” ja kaasaegseteks, peasi, et poleks nende vahel ühtsust maaelu tuleviku visioonide ja arenguteede kujundamisel. APS-i presidendil oli oma osa Eesti Maaliidu taastamisel (1989) ja juhtimisel algusaastatel, kuid rektorikoha apoliitilisuse tõttu peatati aktiivne tegevus erakonnaks muutmisel.

Põllumajandus-kaubanduskoja loomine oli veelgi keerukam. 1990. aastate algul väljakujunenud põllumeeste ühenduste Eestimaa Talupidajate Keskliidu ja Eesti Põllumajandustootjate Keskliidu seisukohad maaelu arengu kohta erinesid piisavalt. Kahel korral katsetati maamajanduskoda luua maarahvakongressil, kuid ebaõnnestunult. Turukorralduse seadusega sätestati põllumeeste ühisorganisatsiooni Põllumajandus-Kaubanduskoja (PKK) õigused ja tagati rahaline tugi 1995. aastal. Kõikide poolte koosolekul pidi APS-i president võtma initsiatiivi enda kätte, sest poolte vastasseis oli liiga ilmne. Moodustati algatustoimikond, koostati tege-

vuse programm ja asutamise dokumentatsioon, mida arutati korduvalt, ning 1996. a loodi Tartus PKK. Samal asutamiskoosolekul valiti koja nõukogu, mille aseesimeheks oli APS-i president neli aastat.

Kaheteistkümne aasta jooksul suutsime APS-is luua traditsioone, mida seltsi liikmed tunnustasid. Järgmine president (2001–2007) dots Heldur Peterson korraldas lisaks neile ajaloolisi reise ja tihendas välissidemeid. Kahjuks kolmas president pm-dr Ivar Sibul ei suutnud seltsiellu sisse elada ja püüdis loobuda sissejuurdunud tegevustest reaalselt asemele pakkumata. Õnneks APS jäi ühtseks ja valis 2008. novembris neljandaks presidendiks dots Arvo Leola.

Kasutatud kirjandus

- Bender, A. 2008. Taasasutatud Akadeemilise Põllumajanduse Seltsi esimene president – Elust, olust ja tõuaretusest, 92–94.
- Karelson, M. 1995. Lehekülgi APS-i ajaloost – Agraarteadus, VI, 3, 248.
- Saveli, O. 1999. Akadeemilise Põllumajanduse Seltsi 10 aastat. – *Akadeemilise Põllumajanduse Seltsi toimetised*, 82–83.
- Saveli, O. 1990. Lugupeetud lugeja! – Agraarteadus, I, 1, 3.
- Saveli, O. 1995. Lühitülevaade Akadeemilise Põllumajanduse Seltsi viimaste aastate tegevusest – Agraarteadus, VI, 3, 243.